

Poř. č. 13/2002

Stanovisko ke sjednocení výkladu zákonů a jiných právních předpisů k účinkům usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu, ve znění novely účinné od 1. ledna 2002

Osoba podezřelá ze spáchání trestného činu se stává obviněným v trestním řízení (§ 32 trestního řádu) až okamžikem, kdy jí bylo oznámeno (doručeno nebo vyhlášeno) usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 trestního řádu. Teprve poté lze proti takové osobě použít prostředků daných trestním řádem jako proti obviněnému.

V praxi se vyskytly dva navzájem zcela protichůdné názory, pokud jde o určení okamžiku, od něhož lze osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, považovat za obviněného v trestním řízení ve smyslu § 32 tr. ř. a uplatnit vůči ní všechny prostředky dané orgánům činným v trestním řízení trestním řádem.

Podle jednoho z těchto názorů nastávají účinky usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. vůči obviněnému již okamžikem vydání (vyhotovení) tohoto usnesení, nikoli až jeho doručením obviněnému. Tento názor se opírá zejména o obecnou úpravu právní moci a vykonatelnosti usnesení (§ 140 odst. 2 tr. ř.) a staví zejména na faktu, že zákon sice proti tomuto usnesení připouští stížnost, avšak nepřiznává jí odkladný účinek.¹ Protože novelizovaná právní úprava přešla ohledně způsobu zahajování trestního stíhání z formy pouhého opatření na usnesení, platí, s přihlédnutím k výše uvedenému, že osoba, vůči níž se zahajuje trestní stíhání, se stává obviněným již okamžikem vydání (vyhotovení) tohoto usnesení.

Druhý názor vychází z pojetí zahájení trestního stíhání jako jednoho ze základních institutů trestního řízení, jímž má stát navenek deklarovat, že dotyčná osoba již není „pouze“ podezřelým, ale že ji obviňuje ze spáchání konkrétního trestného činu a na základě této skutečnosti – kterou ovšem musí vyjevit nejen vůči sobě či vůči některým stranám trestního řízení, ale zejména vůči této osobě samotné – se právě ona stává od určitého okamžiku obviněným, a to se všemi právy i povinnostmi, které s takovým postavením zákon spojuje. To se samozřejmě může

---

¹ Ustanovení § 160 odst. 7 tr. ř. připouští proti tomuto usnesení stížnost. V souladu s ustanovením § 141 odst. 4 tr. ř., podle něhož stížnost má odkladný účinek jen, kde to zákon výslovně stanoví, nutno uzavřít, že stížnost podaná proti tomuto usnesení nemá odkladný účinek. Podle § 140 odst. 2 tr. ř. je usnesení vykonatelné, i když dosud nenabylo právní moci, jestliže zákon proti němu sice připouští stížnost, avšak nepřiznává jí odkladný účinek.

stát nejdříve v okamžiku, kdy se taková osoba o této skutečnosti relevantním způsobem dozví – tedy v okamžiku, kdy jí tuto skutečnost oznámí (usnesení o zahájení trestního stíhání jí doručí).

Novela trestního řádu č. 265/2001 Sb., jež nabyla účinnosti dnem 1. ledna 2002, změnila způsob zahajování trestního stíhání proti obviněnému. Dříve se tak dělo opatřením - sdělením obvinění. Od doby, kdy předchází novela č. 292/1993 Sb. vstoupila v účinnost, nebylo pochyb o tom, že sdělit obvinění lze jedině tak, že se obviněnému tato skutečnost opravdu **sdělí**, tedy že se tato osoba **dozví o tom, že je jako osoba obviněná stíhána**. Zejména ze změny **formy** tohoto úkonu, tedy ze změny formy z opatření na usnesení, na prvním místě uvedený názor vyvozuje, že novela přináší změnu i v pojetí tohoto úkonu. Že totiž zahájení trestního stíhání již není vázáno na okamžik, kdy je obviněnému oznámeno, že je jako obviněný stíhán, ale že je vázáno na okamžik vydání (vyhotovení) usnesení, a že pouhým faktem jeho vydání (vyhotovení) nastávají jeho účinky i vůči obviněnému. Tedy již okamžikem vydání usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. se osoba, kterou možno do toho okamžiku považovat nejvýše za podezřelého,² stává obviněným v trestním řízení ve smyslu definice uvedené v § 32 tr. ř.

Podpůrně se tento názor opírá i o srovnání s předchozí právní úpravou [změněnou novelou trestního zákona provedenou zákonem č. 292/1993 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 141/1961 Sb., o trestním řízení soudním (trestní řád), zákon č. 21/1992 Sb., o bankách, a zákon č. 335/1991 Sb., o soudech a soudcích], která zakotvila institut sdělení obvinění ve vyšetřování. Do té doby byl v praxi (i v komentářích k trestnímu řádu) obecně přijímán názor, že účinky zahájení trestního stíhání nastávají již pouhým vydáním (vyhotovením) takového usnesení (srov. např. rozh. č. 13/1974 Sb. rozh. tr.). Argumentuje se i jazykovým výkladem, podle něhož z ustanovení § 32 tr. ř. lze dovodit, že podezřelého je třeba považovat za obviněného, bylo-li proti němu zahájeno trestní stíhání již vydáním usnesení a nikoli až po oznámení usnesení o zahájení trestního stíhání, neboť např. přes novelizaci ustanovení § 67 odst. 3 písm. a) tr. zák. zákonodárce nadále pro přerušení promlčení trestního stíhání vyžaduje sdělení obvinění, takže rozlišuje mezi okamžikem zahájení trestního stíhání a okamžikem doručení usnesení o zahájení trestního stíhání a jeho účinkem. Pokud by do doby, než je obviněnému usnesení o zahájení trestního stíhání oznámeno, nemohly žádné reálné účinky tohoto usnesení nastat, pak by zákonodárce nepochybně nerozlišoval mezi okamžikem zahájení trestního stíhání a jeho účinkem a okamžikem doručení usnesení o zahájení trestního stíhání, protože by k tomu nebyl žádný důvod. I podle § 64 odst. 4 písm. a) tr. ř. se usnesení o zahájení trestního stíhání doručuje obviněnému, nikoli podezřelému či jiné osobě. K tomu srov. i § 160 odst. 2 tr. ř., který rovněž uvádí, že opis usnesení o zahájení trestního stíhání je třeba doručit obviněnému a nikoli osobě, která má být obviněna. Také ustanovení § 314b odst. 1 tr. ř. váže zahájení trestního stíhání na doručení návrhu státního zástupce na potrestání soudu a nikoli podezřelému, přičemž samosoudce může podle § 314c odst. 1 písm. b) tr. ř. rozhodnout o zastavení trestního stíhání obviněného, jsou-li pro to důvody uvedené v § 172 odst. 2 tr. ř., aniž by musel být nejdříve podezřelému návrh na potrestání doručen. Státní zástupce naopak, jsou-li tu okolnosti uvedené v § 172 odst. 2 tr. ř., může věc odložit podle §

---

² Pojem „podezřelý“ však není v trestním řádu nijak definován a trestní řád sám používá tento termín jen v určitých, zcela přesně definovatelných souvislostech, např. v ustanovení § 76 nebo § 179a odst. 1 písm. a), § 179b odst. 2, 3 tr. ř. (dále srov. i § 158 odst. 7 tr. ř., kde je ovšem rozsah tohoto pojmu zřejmě širší než v ostatních zde uvedených ustanoveních). Nepoužívá jej a ani nedefinuje ve vazbě na ustanovení § 160 tr. ř.

179c odst. 2 písm. f) tr. ř. Podle uvedeného názoru proto po rozhodnutí o zahájení trestního stíhání vydáním (vyhotovením) usnesení podle § 160 odst. 1 tr. ř. lze vydat příkaz k zatčení obviněného podle § 69 tr. ř. nebo rozhodnout o přerušení trestního stíhání podle § 173 tr. ř. Je pouze vyloučeno provádění úkonů trestního řízení (§ 165 tr. ř.) s výjimkou neodkladných a neopakovatelných úkonů, a to vzhledem k ustanovení § 33 tr. ř., které chrání práva obviněného.

Jenže pouhý jazykový výklad pojmů užívaných v různých souvislostech trestním řádem (ve znění novely provedené zákonem č. 265/2001 Sb.) může být zavádějící. Nelze jím vždy dospět ke správnému výsledku, protože používaná terminologie není bezvýjimečně jednotná a trestní řád někdy užívá téhož pojmu v různých významech. To sice není ideální stav, nicméně je to nesporný fakt.³ Další podstatnou skutečností je, že předmětem diskuse je stále jeden a týž institut – **institut zahájení trestního stíhání**, u něhož se v průběhu jeho historického vývoje měnila nejen **forma** – ale co je podstatné – i chápání jeho **obsahu**. Proto výklad tohoto institutu postavený ryze na zkoumání změny formy a nepřihlížející k vývoji pojmů jeho obsahu, se sice navenek, formálně, může jevit správným, avšak může se snadno dostat do rozporu se skutečným významem tohoto institutu a jeho pojetím ve smyslu současné právní úpravy. Navíc lze proti jazykovému výkladu i zde argumentovat podobně – např. jazykovým výkladem ustanovení § 160 odst. 1 tr. ř., kde se uvádí, že „...rozhodne policejní orgán neprodleně o zahájení trestního stíhání této osoby **jako** obviněného, ...“.

Proti předchozí úpravě má vydání usnesení o zahájení trestního stíhání zásadně jiný význam, než který byl spojován s institutem sdělení obvinění. Nikoli však co **do obsahu**. Význam změny spočívající ve změně formy, jakou se institut zahájení trestního stíhání vůči obviněnému prezentuje, **je právě jen v jeho formě, nikoli ve změně jeho samotné podstaty**. Znamená to, že institut zahájení trestního stíhání ve své podstatě zůstává zachován, nemění se. I jeho účinky proto zůstávají stejné – potud, pokud se týkají samotného obviněného. Mění se však jeho **forma**, kdy tento úkon je navenek vyjádřen nikoli v podobě pouhého „neformálního“, poměrně co do svého vyjádření jednoduchého opatření, nyní musí mít ze zákona závazně formu usnesení, se všemi náležitostmi, které usnesení musí obsahovat, a přináší i další důležitý moment, který měl být podle autorů novely č. 265/2001 Sb. tím zásadním důvodem, proč k takové změně došlo – přináší právo obviněného domoci se přezkoumání rozhodnutí o zahájení trestního stíhání v řádném přezkumném (stížnostním) řízení.⁴

Tento fakt je nutno chápat v kontextu celé novely trestního řádu. Jak totiž vyplývá z obsahu ustanovení, která na sebe navzájem navazují, ve stadiu přípravného řízení samotné vydání usnesení o zahájení trestního stíhání už nemá (jak tomu bylo do 31. 12. 2001) tak zásadní význam pro otázku dokazování a použitelnost důkazů v rámci řízení před soudem. Tím, že novela trestního řádu váže dokazování postupem podle trestního řádu už na okamžik sepsání záznamu o zahájení úkonů trestního řízení policejním orgánem (§ 158 odst. 3 věta první tr. ř.), současně umožňuje poměrně široce vyhledávat a někdy i provádět důkazy již ve

³ K tomu srov. např. jen otázku běhu lhůt pro skončení zkráceného přípravného řízení z hlediska policejního orgánu a z hlediska státního zástupce a diskuse kolem tohoto problému. Podobně lze argumentovat, že např. ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř. záměrně ponechává termín „sdělení obvinění“, aby naznačilo, že obsahově jde o tentýž úkon.

⁴ Tento závěr plyne dostatečně i z důvodové zprávy k vládnímu návrhu novely trestního řádu, pokud se zde opakovaně zdůrazňovalo, že obvinění bude nadále sdělováno usnesením. Srov. blíže i poznámku pod čarou č. 13.

stadiu před zahájením trestního stíhání. **Institut zahájení trestního stíhání má však stále zásadní význam pro možnost provádět ty úkony, které lze provést jedině proti obviněnému;** v tomto směru nová úprava nic nezměnila. Pro úplnost třeba dodat, že jde o **jakékoli úkony, které lze provádět vůči obviněnému,** nikoli tedy jen úkony v rámci dokazování, kde se ostatně oba názory shodují. Prvý však jen s odvoláním na nezbytnost zachovat práva obviněného v rámci spravedlivého procesu z hlediska jeho účasti na dokazování stěžejních skutečností v trestním řízení, zatímco názor zastávaný v tomto stanovisku tvrdí, že zásadně nelze od sebe navzájem oddělovat žádné úkony, které lze podle zákona učinit jen vůči obviněnému. Jejich vázanost na postavení osoby obviněného v trestním řízení totiž není dána jakousi kategorizací jeho práv, která obviněný již od počátku trestního řízení v trestním řízení má a která – jak by se dalo dovozovat z prvně uvedeného názoru – snad teprve může v různém rozsahu a v různých fázích vývoje jednoho a téhož přípravného řízení trestního postupně nabývat. Vázanost těchto práv obviněného na jeho osobu je v postatě absolutní⁵ a nelze ji proto přetřhnout tu z hlediska postavení obviněného v průběhu důkazního řízení, tu v případě potřeby zajistit jeho účast pro účely trestního řízení (k využití institutu příkazu k zatčení podle § 69 tr. ř.), tu z hlediska potřeby „pozastavit“ trestní řízení alespoň do doby, než se osobě podezřelé z trestného činu vůbec podaří usnesení o zahájení trestního stíhání doručit, aby se mohla stát obviněným (tj. rozhodnout o přerušení trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) tr.ř.) apod., vše – a to nutno znovu zdůraznit – v rámci jednoho a téhož přípravného řízení.

Opačné stanovisko by odporovalo zásadám vyplývajícím z ústavně zaručeného práva na obhajobu a z principů plynoucích z čl. 6 Evropské úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (vyhl. pod č. 209/1992 Sb., ve znění č. 41/1996 Sb. a č. 243/1998 Sb.), neboť by umožňovalo postupovat proti osobě, již dosud nebylo oznámeno relevantním způsobem, že je považována za obviněného, tak, jako by obviněným byla. Tím by ovšem tato osoba byla zbavena práv, která zákon obviněnému přiznává a fakticky by tento stav znamenal návrat před 1. leden 1994, kdy existovalo, alespoň co do obecně uznávané a užívané praxe, tzv. trestní stíhání „ve věci“ (srov. tehdejší úpravu obsaženou v § 160 odst. 1 tr. ř.). To bylo navíc ve svých důsledcích umocněno (v neprospěch obviněného) ještě tím, že se obecně připouštělo, že pouhým vydáním (vyhotovením) usnesení o zahájení trestního stíhání a vznesení obvinění (či vznesení obvinění, pokud již bylo zahájeno trestní stíhání ve věci) se stává osoba, již nebylo takové rozhodnutí dosud oznámeno, obviněným, a proto lze ve věci proti ní jako proti obviněnému bez omezení postupovat. Tím byl ovšem takový „obviněný“ fakticky zbaven základních práv obviněného. Dříve, stejně jako dnes, šlo o týž výklad, který podávají autoři názoru vycházejícího ze stejného principu, a kteří jej podávají navíc i na základě stejného zdůvodnění. I tehdy byl uvedený účinek usnesení o zahájení trestního stíhání a vznesení obvinění dovozován z „obecných“ účinků usnesení, které nastávají jeho vydáním v případě, kdy proti němu sice zákon stížnost připouští, ale nepřiznává jí odkladný účinek (srov. § 140 odst. 2 tr. ř.). Jaké by byly skutečné

---

⁵ Až na zákonem zcela jasně definované výjimky. Takovou výjimkou je např. řízení proti uprchlému, kde však do procesního postavení obviněného ze stejných důvodů a ve stejném rozsahu jako je tomu jinak u obviněného, povinně vstupuje jeho obhájce. Samozřejmě obhájce ani zde nemá a nemůže mít toto postavení materiálně – nepůjde bezpochyby za obviněného vykonávat případně uložený nepodmíněný trest odnětí svobody. Ale i spor mezi oběma koncepcemi se odehrává zejména v rovině procesní, nikoli v rovině hmotněprávního postavení obviněného – byť určité jednotlivé instituty i zde mohou mít smíšenou či spíše hmotněprávní povahu (viz § 12 odst. 11 tr. ř. a dále § 12 odst. 12 a § 11 odst. 2 tr. ř. vedle úpravy v § 37a a § 67 odst. 3 písm. a) tr. zák.).

důsledky takového názoru v praxi a kam ve skutečnosti zřejmě uvedený výklad má směřovat, bude dále ještě rozvedeno podrobněji. A znovu i na tomto místě je nutno zdůraznit, že nelze přijmout za východisko restriktivní pojmání práv obviněného jen a pouze z hlediska jeho práva ingerovat do důkazního řízení. Byť jde jistě o oblast z nejdůležitějších, stejně významné a někdy možná i významnější může být pro osobu podezřelou ze spáchání trestného činu, podrobenou úkonům trestního řízení, to, zda se vůbec dozví, že je formálně stíhána jako obviněný, že jsou na ni vyžadovány příslušné zprávy od různých institucí, že může být o její trestní věci podávána informace sdělovacím prostředkům ve smyslu § 8a tr. ř., že může být zatčena na základě soudem vydaného příkazu k zatčení (který musí vzhledem ke své povaze deklarovat, že jde o obviněného, aniž ten se vůbec měl možnost proti takovému označení bránit stížností proti usnesení o zahájení trestního stíhání), a aniž se musely uplatnit přednostně jiné, přísnější postupy z hlediska posuzování podmínek pro omezení jeho osobní svobody, atd.

Pokud jde o důkazní řízení, je faktem, že poslední novela trestního řádu posunula významně okamžik, od kterého lze provádět důkazy použitelné později v řízení před soudem, do stadia řízení, které v minulosti nebylo trestním řízením. Tehdy bylo doménou tzv. operativně-pátrací činnosti policie, státní zástupce v tomto stadiu trestního řízení ani nemohl vykonávat dozor. Nejen pro neexistenci příslušných zákonných oprávnění, ale hlavně také proto, že se o takové činnosti policie vůbec nedozvěděl. Je-li tomu dnes jinak, je to sice změna zásadního významu, která však nemá a ani nemůže znamenat výrazné oslabení pozice obviněného z hlediska jeho práv v trestním řízení, protože taková změna by byla v rozporu s ústavně zakotvenými principy zajišťujícími právo obviněného na spravedlivý proces (čl. 38 odst. 2 Listiny základních práv a svobod). Ale – jak bylo naznačeno výše - stejně tak (nebo možná ještě přísněji) je nutno pohlížet na možnosti státu uplatnit omezující opatření vůči někomu, jemuž sám zatím ani zákonem předepsaným postupem neoznámil, že jej pokládá za obviněného. Ačkoli lze chápat důvody, pro které praxe hledá cesty, jak nahradit mnohdy neefektivní nebo složitou cestu zákonných postupů orgánů činných v trestním řízení směřující k postihu pachatelů trestných činů,⁶ nelze připustit, aby byl zaměřován účel zákona s účelovostí při jeho výkladu.⁷

Stanoví-li novela trestního řádu, že se zahajuje trestní stíhání vydáním usnesení s předepsanými náležitostmi, pak se proti stávajícímu způsobu, kdy se obvinění sdělovalo, obsahově fakticky na tomto institutu nic nemění. Mění se jeho forma, nikoli jeho obsah, samotná podstata. Jeho účinky nemohou **vůči osobě, která má být takto obviněna** nastat dříve, než je jí tato skutečnost předepsaným způsobem oznámena, tedy než je této osobě **usnesení o zahájení trestního stíhání doručeno**. Nelze proto na takovou osobu vydat příkaz k zatčení, protože ve skutečnosti ještě není obviněným, tzn., že není zákonným postupem seznámena s tím, že je v roli osoby, která je povinna se podrobit úkonům trestního řízení, jinak jí

⁶ Viz známé problémy v postupu policie při pátrání po osobách, na něž nebyl vydán příkaz k zatčení nebo alespoň předchozí souhlas k zadržení takové osoby jako podezřelého.

⁷ Zmíněný názor je totiž veden především potřebou dosáhnout dvou cílů (které lze při uvedeném výkladu reálně docílit) – za prvé toho, aby na takovou osobu, která dosud nebyla řádně obviněna, bylo možno vydat příkaz k zatčení podle § 69 tr. ř. - nebo za druhé toho, aby bylo možno alespoň trestní stíhání, takto „zahájené“ a „vedené“ proti uvedené osobě, přerušit podle § 173 odst 1 písm. a) tr. ř., nepodaří-li se zjistit místo jejího pobytu a nelze vůči ní konat řízení proti uprchlému podle § 302 a násl. tr. ř. Tedy fakticky jen statisticky ukončit trestní věc a nemuset jí dále sledovat. Jiné reálné důsledky takový výklad mít nemůže, protože se i v rámci něho obecně připouští, že nelze v důkazním řízení provádět takové důkazy, které je možno provádět jen za účasti obhajoby.

hrozí eventuálně i vzetí do vazby.⁸ Nelze jí zadržet ani jako obviněného postupem podle § 75 tr. ř. a to z týchž důvodů. Nelze vůči ní postupovat ani tak, že by bylo vydáno rozhodnutí, jímž by se trestní řízení, byť „dočasně ukončilo“ (tj. právě např. přerušením trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) tr. ř.). Nelze ovšem obcházet trestní řád ani tím, že se takové osobě ustanoví obhájce, popřípadě tam, kde není dán důvod nutné obhajoby, bude konáno trestní řízení vůbec bez účasti obhajoby, a provede se celé dokazování v přípravném řízení, aniž by „obviněný“ vůbec mohl svá práva uplatnit. Lze však - za splnění zákonných předpokladů uvedených v § 76 odst. 1 tr. ř. - takovou osobu zadržet jako podezřelého, a to zpravidla s předchozím souhlasem státního zástupce k jejímu zadržení uděleným předem, neboť takový postup zákon připouští (nejde-li o případy, kdy souhlasu není třeba; státní zástupce musí i v těchto případech podrobit postup policie zvlášť důsledné kontrole).

K důsledkům, které by mělo přijetí opačného názoru v praxi, je nutno pro úplnost uvést:

Především přijetím tohoto výkladu by bylo možno (spíše ovšem jen zdánlivě) obcházet ustanovení § 158a tr. ř. o provádění neodkladného, resp. neopakovatelného úkonu spočívajícího ve výslechu svědka či rekonciliaci prováděných před zahájením trestního stíhání za účasti soudce. Takový úkon by bylo nutno provést jako úkon vyšetřovací, a to bez účasti obhajoby, ale i bez účasti soudce, samozřejmě. Pokud by se totiž přijala teze, že účinky zahájení trestního stíhání nastaly vydáním usnesení podle § 160 odst. 1 tr. ř., nelze již fázi trestního řízení po něm následující nazvat prověřováním, tj. řízením, které předchází zahájení trestního stíhání, a vyskytla-li by se výjimečně potřeba provést takový úkon jako neodkladný nebo neopakovatelný, byl by postup podle § 158a tr. ř. zcela vyloučen, neboť jeho provádění v rámci již probíhajícího trestního stíhání, tedy po zahájení trestního stíhání (a tu fázi přípravného řízení by nebylo možno označit jinak než jako vyšetřování) je už pojmově vyloučeno. Použití analogie by v tomto případě bylo vyloučeno, neboť by byla užita v neprospěch obviněného. Při tomto výkladu by pak v konečném důsledku došlo k tomu, že úkon provedený jako vyšetřovací ve fázi, kdy ještě nebylo relevantně zahájeno trestní stíhání, obviněný nebyl ve skutečnosti reálně obviněn, nebyl seznámen se svými právy a nemohl je proto ani uplatnit, by nemohl být uznán jako legální. Došlo by ke zmaření tohoto důkazu.⁹

K přípustnosti vydání usnesení o přerušení trestního stíhání podle § 173 odst. 1 písm. a) tr. ř. v době, kdy ještě usnesení o zahájení trestního stíhání nebylo osobě

---

⁸ Samozřejmě to nevyklučuje postup podle § 302 a násl. tr. ř. pokud jde o řízení proti uprchlému. I zde však dochází zcela logicky a naprosto opodstatněně k zpřísnění hledisek při posuzování podmínek, zda tato situace podle zákona skutečně nastala.

⁹ Zatímco v případě opačné koncepce by bylo provedení tohoto úkonu i ve fázi vydaného, ale dosud nedoručeného usnesení o zahájení trestního stíhání přípustné, samozřejmě za předpokladu, že by bylo k provedení tohoto úkonu důvodu a dodatečně – právě v této fázi – se projevila jeho nezbytná potřeba. Došlo by však ještě k dalším procesním komplikacím. U vydání příkazu k zatčení podle § 69 tr. ř. by to znamenalo, že soud by musel jako první orgán činný v trestním řízení po zatčení obviněného publikovat mu usnesení o zahájení trestního stíhání, nebo tuto publikaci uvedeného rozhodnutí jiným způsobem zajistit. Na tuto povinnost by proto musel být upozorněn v návrhu na vydání příkazu k zatčení příslušným státním zástupcem a musel by mít k dispozici i rozhodnutí, které bude doručovat obviněnému. Nelze pominout ani možné další obtíže, pokud by si proti takovému usnesení podal obviněný stížnost. Soud není orgánem, který by mohl o této stížnosti rozhodnout, tím je státní zástupce. Takže buď by bylo nutno dosáhnout nejprve rozhodnutí státního zástupce o stížnosti obviněného směřující proti usnesení o zahájení trestního stíhání a pak teprve by soud mohl pokračovat v řízení o vzetí obviněného do vazby, nebo by musel soud rozhodnout o vzetí obviněného do vazby na podkladě nepravomocného rozhodnutí o jeho trestním stíhání.

podezřelé ze spáchání trestného činu oznámeno, je nutno říci, že akceptování takového postupu v uvedené době (kdy není usnesení o zahájení trestního stíhání obviněnému ani doručeno) s argumentací, že tato osoba je „plnoprávným“ obviněným v trestním řízení, musí vést ve svém důsledku – má-li být tento názor zastáván důsledně – i k tomu, že by bylo možno vydat v takovém případě i další rozhodnutí o věci směřující vůči obviněnému. Tedy např. i usnesení o postoupení věci jinému orgánu podle § 171 odst. 1 tr. ř. či usnesení o zastavení trestního stíhání podle § 172 tr. ř. Jediným argumentem proti tomu by byla otázka případné nedostatečnosti skutkových zjištění. To však není argument plynoucí z povahy věci, ale ryze jen z procesní situace existující v okamžiku rozhodování. Takto by bylo navíc např. možno i nařídit pozorování takového „obviněného“ ve zdravotnickém zařízení podle § 116 odst. 1 tr. ř.¹⁰

Mělo-li by mít pouhé vydání usnesení o zahájení trestního stíhání skutečné účinky sdělení obvinění, muselo by mít tyto účinky i hmotněprávně.¹¹ Tzn., že už pouhým vydáním takového usnesení, aniž by bylo obviněnému oznámeno, by se přerušovalo promlčení trestního stíhání, stejně tak jako jakýmkoli úkonem orgánu činného v trestním řízení směřujícím vůči takovému „obviněnému“ (srov. § 67 odst. 3 písm. a) tr. zák.). Není tu totiž důvodu, proč vykládat pojem „sdělení obvinění“ užitý v tomto ustanovení odlišně. Jinak řečeno, není žádného důvodu k tvrzení, že vedle vydání usnesení, jímž se zahajuje trestní stíhání s účinky s tím spojenými, jež nastávají v momentě jeho vydání, by měl existovat ještě jiný, další a zřejmě na okamžiku vydání tohoto usnesení nezávislý institut „sdělení obvinění“. Totéž se týká i aplikace ustanovení § 12 odst. 11 tr. ř., kde sice novela nenahradila pojem „sdělení obvinění“ výrazem odpovídajícím platné právní úpravě, ale i zde se zjevně má na mysli oznámení usnesení o zahájení trestního stíhání a nikoli již jeho vyhotovení.

Jaké mohou být účinky vydání usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. je proto nutno posuzovat nikoli pouze v obecné rovině podle teoretických výkladů právní moci a vykonatelnosti usnesení. Naopak, je nutno odvodit je od zcela konkrétního institutu, od institutu zahájení trestního stíhání, jehož obsahem zůstává sdělení obvinění (oznámení skutečnosti, že osoba je obviněna pro trestný čin). Jím tento úkon zůstává i po novele trestního řádu č. 265/2001 Sb. účinné od 1. ledna 2002, je však proti předchozí úpravě činěn nikoli formou opatření, ale formou kvalitativně vyšší - usnesením. Účinky takového usnesení vůči obviněnému mohou nastat až tehdy, až je mu toto usnesení doručeno, až se o něm dozví, až je seznámen s tím, že je obviněným a že od toho okamžiku má všechna práva i povinnosti obviněného v trestním řízení, jímž samozřejmě korespondují na druhé straně i povinnosti a práva orgánů činných v trestním řízení. Nelze od sebe obojí uměle oddělovat, tyto kategorie nestojí proti sobě, ale jsou spolu svázány účelem –

¹⁰ Jistě by ovšem tímto způsobem šlo obcházet ustanovení § 159a odst. 4 tr. ř., které jinak nedovoluje odložit věc v případě, kdy je znám podezřelý pachatel, ale není známo místo jeho pobytu. Tento problém někdy řeší orgány policie tzv. statistickým ukončením věci, a to ve zjevné snaze uzavřít případ, který není dostatečně objasněn, namísto aby se snažily podezřelou osobu dosáhnout a řádně řízení dokončit (podle údajů zprávy o stavu vyšetřování v roce 2001 se počet takových věcí pohybuje kolem 4 000). Lze vyslovit vážné pochybnosti o tom, že umožnění takových postupů pomocí výkladu účinků usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 odst. 1 tr. ř. bylo smyslem této novely trestního řádu.

¹¹ Tyto účinky – hmotněprávní a procesní – nelze od sebe takto oddělovat. Např. i učebnice trestního řízení A. Draštika a kol. vydaná nakladatelstvem Eurolex Bohemia (2. vydání této učebnice) na str. 358 – 360 kromě toho, že důsledně vychází z toho, že obvinění se sděluje usnesením, přičemž účinky tohoto úkonu nastávají až oznámením obviněnému, a pokud rozlišuje různé účinky zahájení trestního stíhání, klade je do jedné roviny.

objasnit okolnosti trestného činu, odhalit jeho pachatele a zajistit jeho spravedlivé potrestání.¹² Jinak jeho účinky spočívají v tom, že je jím orgán, který je vydal sám vázán a nemůže je libovolně ani měnit ani rušit, je povinen toto usnesení ve lhůtě 48 hodin od jeho vydání (vyhotovení) doručit státnímu zástupci (počítané nikoli až od okamžiku doručení usnesení obviněnému, dozor státního zástupce ze zákona probíhá i v této fázi a i tento úkon mu podléhá, jako každé jiné rozhodnutí policejního orgánu), státní zástupce je oprávněn je zrušit, a to již bezprostředně poté, co je mu doručeno, atd.

To, že obecně je jakékoli usnesení vykonatelné, pokud sice proti němu zákon stížnost připouští, avšak ta nemá odkladný účinek, nelze aplikovat bez přihlídnutí k povaze samotného institutu, jenž je prostřednictvím této zákonem stanovené formy realizován. Usnesení o zahájení trestního stíhání je vykonatelné - co do svých účinků, které se mají dotýkat obviněného - až od okamžiku, kdy je obviněnému doručeno, neboť až od té doby nastanou ve vztahu k němu veškeré jeho účinky, a ani případně jím podaná stížnost jim nemůže zabránit. Pokud ustanovení § 140 odst. 2 tr. ř. stanoví, že usnesení je vykonatelné i když dosud nenabylo právní moci, jestliže zákon proti němu sice připouští stížnost, avšak nepřiznává jí odkladný účinek, znamená to v případě institutu zahájení trestního stíhání, že vykonatelné co do účinků vůči obviněnému se stává nikoli okamžikem vydání, ale okamžikem doručení obviněnému. Jiný výklad není možný, neboť by odporoval základním principům, na nichž stojí stávající trestní řízení.¹³

---

¹² Proti takovému umělému oddělování práv a povinností státu, reprezentovaného orgány činnými v trestním řízení na straně jedné a tomu korespondujících povinností a práv obviněného na straně druhé ostatně mluví zcela zřetelně např. ustanovení, zaručující obviněnému plnou možnost uplatnění všech jeho práv, jemuž odpovídá na druhé straně jedna ze základních povinností státu – povinnost poučovací. Je upravena v § 33 odst. 4 tr. ř., podle něhož **všechny orgány činné v trestním řízení jsou povinny vždy obviněného o jeho právech poučit a poskytnout mu plnou možnost jejich uplatnění**. Jak by stát byl schopen dostát této povinnosti důsledně, když pro některé účely a v některých případech bude s osobou, která je podezřelá z trestného činu, nakládat jako s obviněným, aniž mu nejen toto poučení poskytne, ale aniž mu vůbec alespoň to, že je obviněným, řádně oznámí? Není tu dáno státu na výběr, aby si sám určoval, kdy bude takovou osobu považovat za obviněného a kdy ještě nikoli, je tu naopak jasně řečeno, že obviněným v duchu pojetí této pozitivněprávní úpravy se stává až taková osoba, které bylo obvinění řádně oznámeno a která také byla – a to neprodleně – o svých právech obviněného náležitě poučena.

¹³ Takovou změnu v pojetí samotného institutu zahájení trestního stíhání určitě neměla novela trestního řádu na mysli, pokud změnila **formu** úkonu, jímž se dává najevo osobě, která se má stát v trestním řízení obviněným to, že byla skutečně obviněna. Stačí nahlédnout do důvodové zprávy k novele trestního řádu, z níž plyne naprosto jednoznačně a nezpochybnitelně, že podstatou úkonu zahájení trestního stíhání je stále **sdělení obvinění**. Na více místech totiž používá termínu „sdělení obvinění“ a „zahájení trestního stíhání“ jako pojmů ekvivalentních, jako synonym. Zcela pochopitelně – zákon nechtěl na povaze tohoto úkonu nic měnit, měl jen umožnit - a i to vyplývá z důvodové zprávy zcela zřetelně a výslovně – obranu obviněnému proti jednomu z nejzávažnějších úkonů v trestním řízení, proti rozhodnutí o tom, že proti němu mohou být užitá všechna omezující oprávnění, které zákon s touto „rolí“ spojuje. Navíc, což rovněž nelze zcela pominout, obviněný musí tyto úkony nejen strpět, ale že je tím takřikajíc do určité míry i „ocejchován“ jako ten, kdo se dopustil trestné činnosti, byť samozřejmě obecné principy a zejména zásada presumpce nevinny zde plně platí. Ostatně sama důvodová zpráva zřetelně důvod této změny vyjadřuje, když říká: „Dalším významným úkonem je zahájení trestního stíhání, které na základě provedených úkonů trestního řízení učiní policejní orgán tehdy, pokud těmito úkony zjištěné skutečnosti nasvědčují tomu, že byl spáchán trestný čin a je-li dostatečně odůvodněn závěr, že jej spáchala určitá osoba. Návrh, aby zahájení trestního stíhání sdělením obvinění mělo formu usnesení s právem stížnosti je odrazem snahy o zvýraznění postavení státního zástupce v přípravném řízení a důrazu na výkon jeho dozoru.“

Pokud se klade otázka, proč v takovém případě zákonodárce odňal případně podané stížnosti odkladný účinek a neupravil uvedený institut tak, že stížnost odkladný účinek má, svědčí takové dotazy právě o nepochopení podstaty institutu zahájení trestního stíhání. Záměrem této úpravy nebylo zmařit účel trestního řízení tím, že se platně zahájí trestní stíhání vůči obviněnému tím, že se mu usnesení o zahájení trestního stíhání podle § 160 tr. ř. oznámí doručením (nebo vyhlášením), přičemž obviněný jeho bezprostřední účinky zmaří tím, že jednoduše proti němu pouze podá stížnost (aniž by ji dokonce musel jakkoli odůvodnit). Jejím záměrem bylo zabezpečit, že se obviněný dozví, ve kterém okamžiku je proti němu zahájeno trestní stíhání a bude se proti němu postupovat prostředky podle trestního řádu přípustnými, současně se mu umožní dosáhnout přezkoumání tohoto aktu v řádném přezkumném (stížnostním) řízení, ale přitom takový podnět k přezkoumání (stížnost obviněného) nebude bránit orgánům činným v trestním řízení v okamžitém postupu vůči němu za tím účelem, aby dokazování nebylo zmařeno vyčkáváním do doby, než bude možno o stížnosti obviněného v předepsaném řízení rozhodnout.

I při změně formy z opatření na usnesení stále zůstává podstatou institutu zahájení trestního stíhání to, že jde o oznámení obvinění určité osobě činěné o tom, že je stíhána pro určitý skutek a trestný čin, jehož se měla popsaným jednáním dopustit. Resp., že je dáno důvodné podezření, že se takového jednání způsobem, který byl dříve popisován v opatření o sdělení obvinění, a podle stávající úpravy je popsán v usnesení o zahájení trestního stíhání, dopustila, a že bude vůči ní použito prostředků, jež v zájmu objasnění věci trestní řád stanoví. Že se tedy – jak stanoví § 32 tr. ř. – tímto okamžikem (a teprve až tímto okamžikem) stává osobu obviněnou v trestním řízení.¹⁴

Toto stanovisko bylo vydáno podle ustanovení § 12 odst. 2 zákona o státním zastupitelství.

Nejvyšší státní zástupkyně:
Mgr. Marie Benešová, v.r.

---

¹⁴ V této souvislosti je třeba ještě poznamenat, že samo ustanovení § 32 tr. ř. naznačuje i z hlediska jazykového výkladu, že obviněným se skutečně stává až osoba, které bylo oznámeno usnesení o zahájení trestního stíhání. K tomu srov. slova „proti němu zahájeno trestní stíhání“ v textu citovaného ustanovení.